

Molčé je zrla potem tija pred se. Eliza pa je dejala mehko:

„Hladno je! pojdive v sobo! In tudi mrak uže nastaja!“

Vstali sta, ter odšli z vrta. Pri klopi v leskovi grm pa se je usedel slavec, ter zapel žalostno pesen o nesrečnej svojej ljubezni. Voda pa je šumela mimo, ter s šumenjem morda pripovedovala drobnej ptici o nesrečnej ljubezni, zavoljo katere si je nekđaj grof Milan končal sam svoje življenje.

(Dalje prihodujič.)

Glasniške postave in njihove premembe značijo dobo v zgodovini jezika in naroda.

Spisal J. Šuman.

Stari Slovenci in dendenes Čehi, Poljaki, Rusi, gornji in spodnji Srbi govoriyo: prinesi mi vody, imate ryby; enako govoriyo tudi Bulgari: dobri-te kravi. Toda mi Slovenci, Hrvati in Srbi imamo obliko vode: prinesi mi vode, imate ribe, dobre krave. Rodilnik jedninski, imenovalnik in tožilnik množinski ženskih samostalnikov na **a**, enako množinski tožilnik možkih samostalnikov smo namreč v novi slovenščini posneli po izgledu mehkih debel, **t. j.** kakor ima duša v rodilniku tudi že v stsl. dušę, enako so se po tej sliki zravkala tudi trda debela. Tako je postala oblika vode iz vodę po sliki in obliki dušę.

Ta trditev se daje dokazati. V dokaz služijo goitniška debela, n. pr. roka; roka ima v stsl. v rodilniku itd. rąky, v nsl. roke iz rokę po sliki dušę. Da bi oblika roke bila stara in iz one dobe, v kateri so bile glasniške postave še obstoječe, imela bi se navedena oblika glasiti ročę, a nikakor roke, kajti **k** se je pred ę omehčeval, primeri otroče otročeta iz otročę. Isto velja o goitnikih **g** in **h**, n. p. noga noge iz nogę mesto nogy; muha muhe iz muhę mesto muhy; tako tudi pri možkih samostalnikih tožilnik množinski volke iz volkę mesto volky stsl. vląky, roge iz rogę mesto rogy, duhe iz duhę mesto duhy. Da so se goitniki **k g h** ohranili pred ę, iz tega smemo sklepati, da stoji ta ę mesto y, ki je bil trd glasnik; oblike roke noge muhe volke itd. so tedaj mlade in spadajo v ono dobo, v kateri so

glasniške postave počele umirati. To se je godilo po staroslovenski dobi in vsled vpliva nemškega jezika. Pred tem vplivom namreč slovanska usta nēso izgovarjala ni ke ali kę, niti kě ali ki, ampak le ka ko ku ky in kъ. Z drugimi besedami: v slovanskih ustih so se goltniki pred glasniki a o u in ь držali, pred ostalimi glasniki pa mehčali; primeri γέρωνος in žerjav, ζέλος in želva, ζεῖ-μα: in po-či-jem, reko in rečeš itd; primeri latinski caecus (beri caekus) a caeci. Misliti je, da smo se iz nemških ust navadili goltnike tudi pred mehкими samoglasniki izgovarjati in jih dendenes izgovarjamo v tujkah in domačih besedah tam, kder stoji e mesto ь ali i mesto y, n. p. keber, kešica, kebelj; kedaj, kesno, kečka, kehnoti, geslo, henjati; ki, kij, kila, kis, kita, gizda, gibati, hitati, hirati itd. Še dendenes stoji v domačih besedah goltnik le pred izvirnim y, ki ga v pisavi zaznamujemo pomankljivo z mehkim i. To pravilo je v korenskih in besedotvornih slogih brez izjeme. Zato gizda iz gyzda, hiša iz hyša, bog in boginja iz bogynja; celo knez in kneginja iz knegynja. Iz istega vzroka stoji kesno mesto kъsno, kehnoti mesto kъhnoti in je ta pomlajeni e brez dvoma različen od vseh drugih in se izgovarja zadī blizo golta, mehki e pa predī blizo zobi. Tako v korenskih in besedotvornih slogih. Inače je v sklonskih končnicah. Tu se omenjeno pravilo zgubiva, ker govorimo pravilno otroci, pa tudi nepravilno z otroci mesto pravičnega z otroki iz otroky; enako veliki mož, velikih, velikim, velikima, velikimi iz veliky, velikyh, velikym, velikyma, velikymi; toda nepravilno pri velikem mesto velicem iz velicēm primeri stsl. velicěj-ь, veliki možje mesto velici možje primeri stsl. velicii, velikej ženi mesto velicej ženi.

Pravilo mehčanju je namreč, da se goltniki mehčajo pred e i in ь v nebničke, pred ě pak in pred takim i, ki je postal iz ě, mehčajo se goltniki v sičničke, n. p. cěl primeri nemški heil, gotiški hail-s, sanskrtski kaljas; recite, stsl. recěte (rъcěte), primeri grški λέγοιτε; volci, stsl. vlъci iz vlъcě, primeri grški λύκοι. Grškemu ο: odgovarja slovanski ě, ki pa se rad slabi v i; zato stsl. še recěte, nsl. pa že recite, stsl. na potocě nsl. na potoci, stsl. na potocěhъ nsl. na potocih; toda stsl. in nsl. vlъci in volci iz vlъcě, kakor grški λύκοι: svedoči; enako tudi nēsem in na zahodu nisem, nēsi na zahodu nisi, ně iz stsl. nēstь na

zahodu ni, hrvatski nije, ker dolgi *ě* pišejo *ije*, zato nedosledno in krivo *nij*; n^ěmam na zahodu nimam itd.

Ta samoglasnik i postavši iz *ě* kaže svoj značaj po goltnikih, katere omehčuje v sičnike. Pa tudi tu se omehčanje opušča in naučili smo se od sosedov goltnike izgovarjati tudi pred samoglasnikom *ě* in onim *i*, ki *ě* nadomestuje. Tako govorimo tudi otroki mesto otroci, ob potokih mesto ob potocih stsl. potocěhъ, na nogi, pri muhi, Vlahi stsl. Vlasi; velikega, drugega, suhega, na zahodu tudi velicega, družega. Oblika velikega česki velikého je postala iz velikajega; toda krčenje spada v ono dobo, kder je omenjeno pravilo že umrlo, kajti sicer bi govorili sploh velicega, kakor se govori na zahodu slovenskega jezikokroga. Obe obliki velikega in velicega sta vsaka za se dokaz, da se imamo pri njuni razlagi opirati na sestavljeno sklanjatev velika-jega, kajti oblika velikega s svojim ohranjenim goltnikom kaže, da je v podstavni izvorni obliki stal po goltniku trdi samoglasnik, ki je ostal tudi po krčenju proti glasniškemu pravilu; oblika velicega pa kaže, da je skrčeni *e* po izviru *ě*, ker le *ta* omehčuje predhodne goltnike v sičnike; da bi bila oblika velicega po zaimenski sklanjatvi napravljena, tedaj po obliki vsega, kder je prosti odprti *e* (jesti), onda bi se goltnik mehčal v nebnik, kar pa se ne godi. Pač pa so se besede tacega kacega vsacega, ki se glasijo na vzhodu in v stsl. takoga itd. prevrgle iz zaimenske sklanjatve v sestavljeno.

Ob besednem koncu se po tem takem znebijamo glasniških pravil; oblike se olehčavajo, jezik postaja prostejši, jednoličnejši, obilnost oblik se zgubiva, in pri tem ravnanju se celo stare glasniške postave v nemar puščajo. Če so stari sklanjali duša dušę ter ryby, ugaja nam mlajšim enako sklanjati duša duše in riba ribe. Če ima duša v rodilniku itd. duše, zakaj bi ne imela tudi riba in roka tako. In ker smo pozabili vzrok, zakaj ima duša dušę, pozabili smo tudi posledek sklonske končnice *ę*, ki bi ga imela učiniti na predhodni goltnik in govorimo zato: ima bele roke, kakor pravimo duše, dasi bi se imel k pred *ę* omehčati. Ker se k n^ě omehčal, zato je ta oblika neorganična, t. j. ona ne stoji na tleh slovanskih glasniških postav. Na dalje, ker so se te postave pred razvile in poznej v nemar puščale, a ne na opak, zato smemo sklepati, da je ta oblika mlajša, da spada v dobo po staroslovenščini. Če se te oblike nahajajo že v Brižinskih spomenikih pomešane z onimi na

y, iz tega sledi, da se je že takrat začel kazati nemški vpliv na naš jezik. Ker so pa v Brižinskih spomenikih oboje oblike na y in ę rabljene, iz tega sledi, da smo Slovenci nekdanj oboje oblike imeli, ravno tako kakor staroslovenščina in ostali slovanski jeziki. Še dendenes imamo ostankov. Miklošič ima primere v slovnici III² stran 138. za ženske, 134. za možke samostalnike, 161. za sedanjikove deležnike. Nekteri slučaji, ki so še med narodom shranjeni v frazeologičnih izrazih, še neso pobrani. Letos n. p. v šolskih praznikih sem čul v Slovenskih goricah izraz: v zvedi priti t. j. v izvědy priti, kakor pravijo v ogledi iti, t. j. v ogleđy iti.

Iz te prikazni, da mi Slovenci in Hrvati in Srbi ta staroslovenski y nadomestujemo s samoglasnikom ę, sklepa Šafařík v svojih starožitnostih slovanskih, da mi Slovenci nęsmo potomci in najbližnji sorodniki starih Slovencev, za ktere sta sv. Ciril in Metod sv. pismo predstavila in liturgijske knjige spisala, ampak da so ti potomci Bulgari in mi Slovenci smo prišli iz zakarpatskih dežel, kakor Hrvati in Srbi, ker smo si v jeziku s Hrvati in Srbi jako blizo, posebno pak, ker imamo ž njimi vred te oblike na ę mesto y. Ima še Šafařík za svojo trditev tudi drugih dokazov: nektera krajna imena, osebna imena na -ic in ime Dupleipa. Pa vsi ti dokazi so menj važni in se dajo inače presoditi. Krajna imena n. p. se povsodi ponavljajo, kder Slovani bivajo; imena na -ic, ki so vzeta iz Anonyma Solnograškega, piše Majciger, ki je ta imena in cel Anonymov spis zgodovini sv. Cirila in Metoda pridjal, v našem jeziku na -ec; ime Dupleipa, ki shranjuje skupek dl, ničesar ne dokazuje, ker se dl nahaja tudi na Slovenskem in sta obliki predla in prela obe v navadi. Ostal je tedaj najvažniši dokaz za Šafaříkovo mnenje, da smo mi Slovenci prišli kakor Hrvati in Srbi iz zakarpatskih dežel, dokaz skupnega glasnika ę na onem mestu, kder imajo drugi Slovani y. Ta dokaz po tem takem tudi pade, če je, kakor se meni zdi, dokazano, da so oblike roke ribe vode itd. mlajše in so postale po staroslovenski dobi in po sliki duše iz rąkę mesto rąky.

Ker sem že omenil Šafaříkovo mnenje o naseljevanju slovenskega naroda, naj še ob koncu pristavim Miklošičevo mnenje o tem prašanju. Miklošič sodi o tem prašanju tako. Slovenski narod je ono slovansko pleme, ki je bivalo v šestem stoletju na levem pobježju spodnje Donave in je Prokop imenuje Σκλαβηνοί, Jornandes Sclaveni;

en del tega plemena je ostal na svojih sedežih v Daciji, ti so dakovski Sloveni, njih ostanki so bivali tam še do začetka sedanjega stoletja, sedaj so porumunjeni; drugi del se je selil na jug in je dobil pri inorodnikih svoje novo ime po Bulgarih, ki so bili se poznej priselili in se s časom v Slovenih zgubili, bili pa so Bulgari s Huni in Turki soroden narod, med seboj se bulgarski Sloveni še dendenes imenuje Slovene, tujci jim pa pravijo, da so Bulgari; tretji del se je naselil v Panonii in tje do Karpatskega podnožja, ti so panonski Sloveni in v njihovem jeziku sta pisala sv. Ciril in Metod, sedaj je ta slovenski del razun ogerskih vzhodno-štirskih in hrvatskih Slovencev ter Slovačkov pomadjarjen; šterti del je prišel proti zahodu do planin in se naselil na noriških planinah in dolinah čez celo sedanje Štirske, celo Koroško, gornje in spodnje Avstrijsko, vzhodno Tirolsko, Kranjsko, Istrijo in staro Liburnijo; ta oddelek smel bi se imenovati noriško-slovenski, navadno pa se imenuje dendenes prosto slovenski narod in jegov jezik slovenski ali novo-slovenski v razliko staroslovenskega. Slovenci smo tedaj po tem mnenju, ki je zagovarjajo najimenitnejši učenjaki, potomci noriških in panonskih Slovenov, najbližnji sorodniki Slovačkov, ki se sami še tudi imenujejo slověnsky narod in svoj jezik slověnsky kakor mi, nadalje sorodniki bulgarskih Slovenov in izumrlih dakovskih. V Trubarjevih in Dalmatinovih knjigah se ime Sloveni in Slovenci pomešano rabi.

Rák.

Spisal Fr. Erjavec.

Vsi pòjte rakom žvižgat,
Lažnjívi prátikárji,
Lažnjívi zvézdoglédi,
Vreména ví preróki!

Preširen.

Vse nižje živalstvo, ki v brezmejnem številu in v neizerpnej raznolikosti životari po suhem in po mokrem, menda néma živalice, ki bi bila populárnejša od raka. Pri nas vsaj pozna ga vsak samosrájčnik, izvzemši morebiti kacega bosopétega Kráševčka, ki še ni videl druge vode, nego domače vasí umázani kál. Temu bi mogel kdo ugovárjati, da brezsrájčniki in bosopetci nikoli in nikjer némajó besede, vsaj veljavne besede ne. To je živa resnica, katere